

Mustafa Gürbüz Beydiz, *Mitolojiden Sanata Hayvan İmgesi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2016, 308 s.

Hacer Nurgül BEGİÇ*

Geçmişte farklı toplumlar tarafından kutsal sayılan hayvanlar farklı sembolik anlamlarla sanata taşınmıştır. İlkçağ toplumlarından günümüze süregelen bu gelenek farklı formlar kazanmış olsa da sanatın içinde her zaman yerini almıştır. Bugün kullandığımız Latin alfabesinin ilk harfi olan “A” harfinin “Alf/Alfa” olarak isimlendirilerek boğa veya öküz kafasından türetildiği düşünüldüğünde her yazımızda farkında olmadan hayvan kökenli sembolizm kullandığımızı unutmamız gerekmektedir.

Ülkemizde mitoloji denildiğinde akla gelen araştırmacıların başında Azra Erhat gelmektedir. Azra Erhat’ın “Mitoloji Sözlüğü” kitabı mitolojik kahramanları oldukça geniş ele almıştır. Tabii Azra Erhat’ı andığımızda Halikarnas Balıkcısı Cevat Şakir Kabaağaçlı’yı da unutmamak gerekmektedir. Halikarnas Balıkcısı’nın 1985 yılında yayımlanan “Anadolu Tanrıları” eseri Azra Erhat’ın “Mitoloji Sözlüğü” adlı yayınıyla da güçlenmektedir. Ayrıca, Halikarnas Balıkcısı’nın Azra Erhat’a yazdığı aşk dolu mektuplarda dahi Yunan mitolojisinin izleri takip edilebilmektedir. Yunan mitolojisine ait kahramanları ve hikâyeleri ilk onların satırlarını okuyarak başladığımız bu mitsel serüvenleri sonrasında Bedrettin Cömert tarafından yayımlanan ve 2010 yılında da üçüncü baskısını yapan “Mitoloji ve İkonografi” adlı kitaptan öğrenmek mümkündür. Bedrettin Cömert eserinde hikâyeleri olabildiğince sadeleştirdiği Yunan mitolojisi adlı kitap, arkeolojiye ve sanat tarihine ilgi duyan herkesin istifade edebileceği bir konuma taşınmıştır. Özkan Ertuğrul ise “Mitoloji İkona ve İkonografya” adlı eseriyle ilgili alanlarda öğrenim gören öğrenciler için önemli bir eser ortaya koymuştur. Mitoloji denildiği zaman akla ilk Yunan mitolojisi gelmektedir. Ancak tarihin ilk yazılı kaynaklarının ele geçtiği Mezopotamya coğrafyasında Sümerlilerin milli kahramanı Gılgamesh ve onun destanı mitolojik metinler arasında kronolojik anlamda ilk sıraya konulması gereken

* Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, begicnurgul@gmail.com

Geliş Tarihi - Received: 27.12.2017

Kabul Tarihi - Accepted: 15.02.2018

önemli bir metindir. Sümerlileri çok iyi tanıyarak bize aktaran önemli bir bilim insanı olan Muazzez İlmiye Çığ ve onun “Uygurluğun Kökeni Sümerliler I-II” ile “Gılgamesh Tarihte İlk Kral Kahraman” adlı eserleri Sümer toplumu hakkında bilgi verdiği kadar Gılgamesh destanıyla ilgili bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Sümer mitolojisiyle ilgili adını anmadan geçemeyeceğim Samuel Noah Kramer’in “Sumerians (1963)”, “Tarih Sümerle Başlar (1998)” ve “Sümer Mitolojisi (2001)” eserleri başucu kitapları olarak kullanılmaktadır. Sümer toplumu kadar önemli iki medeniyet vardır ki bunlardan biri Mısır diğeri ise Hititlerdir. Ülkemizde Mısır kültürü ve inançlarıyla ilgili yerel özgün yayına pek rastlanmamaktadır. Genellikle Türkçeye çevrilmiş Mısır kültürüyle ilgili kitaplardan söz edilebilir. Bunlar arasında 1984 yılında ülkemizde yayımlanan Albert Champdor’un (S. Tahsuğ, Çev.) “Eski Mısır’ın Ölüler Kitabı” ve George Hart’ın 2012 yılında basılan “Mısır Mitleri” adlı eserleri kısaca söylenebilir. Ancak Mustafa Gürbüz Beydiz kitabında Mısır mitolojisiyle ilgili yabancı kaynaklardan da yararlanmıştı. Örnek olarak Wallis Budge’nin 1904 yılı gibi eski bir tarihte yayımladığı “The Gods of The Egyptians or Studies in Egyptian Mythology”; yine 1920’li yıllarda basılmış George Rawlinson’un “Ancient Egypt” eseri verilebilir. Anadolu arkeolojisi denildiği zaman akla gelen ilk araştırmacıların başında Ekrem Akurgal gelmektedir. Onun “Anadolu Kültür Tarihi (2005)” ve 2014 yılında yeni baskıları yapılan “Anadolu Uygurlukları” eserleri Anadolu’da egemenlik kurmuş medeniyetler hakkında bilgiler vermektedir. Bu medeniyetlerin başında elbette ki Hititler gelmektedir. Hititler’in sosyal hayatı, kültürü ve sanat eserlerini bu kitaplardan tanımak mümkündür. Bunun yanında Muhibbe Darga’nın “Hitit Sanatı (1992)”, Ahmet Ünal’ın “Hitit Derinde Anadolu I-II” eserleri önemlidir. Türk mitolojisi ise kültürümüzün inanç kökenlerini öğrenmemizi sağlamaktadır. Bu alanda Yaşar Çoruhlu’nun “Türk Mitolojisinin Ana Hatları (2012)”, Jean-Paul Roux’un “Eski Türk Mitolojisi (2011) ve Yaşar Kalafat’ın “İslamiyet ve Türk Halk İnanışları” adlı eserler yayımlananlardan sadece birkaçıdır. Mustafa Gürbüz Beydiz’in yazdığı bu kitap ilkçağ medeniyetlerinden başlayan mitsel yolculuğu hayvanlar öznesi üzerinden ele almıştır ve bugüne kadar yazılmış olan geniş kapsamlı bir araştırmanın sonucu olarak okuyucuya sunulmuştur. Sümer, Mısır, Hitit, Çin, Hint, Türk, Anadolu, Kelt mitoslarına da yer vermiştir. Dolayısıyla evrensel inançlarla ilgili bilgi sahibi olmamızı kolaylaştıran, hepsini tek bir kaynaktan toplayan bir konumdadır. Özgün ve geniş bir araştırma referansına sahip bu kitap güzel sanatların her alanında rahatlıkla değerlendirilebilir.

Çankırı Karatekin Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Temel Sanat Bilimleri Bölümünde öğretim üyesi olan Mustafa Gürbüz Beydiz, Hacettepe Üniversitesi Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi bölümünde “Akeramik Neolitik Çağda Tasvirî Sanat Eserleri” adlı teziyle lisans; Gazi Üniversitesi Sanat Tarihi bölümünden “XVI. Yüzyıldan XIX. Yüzyıla Osmanlı Gemi Tasvirleri” adlı teziyle yüksek lisans; İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi

Bölümünden ise “İstanbul Deniz Müzesindeki Kayıklar ve Gemilerde Kullanılan Ağaç Süslemeler (1828-1918)” adlı teziyle de doktora derecesini almıştır. 2014 yılında “Osmanlı Gemi Tasvirleri” adlı Kabalcı yayınlarından yayımlanmış bir başka eseri daha bulunmaktadır. Araştırma konularıyla ilgili çok sayıda konferans vermiş, söyleşi düzenlemiş, bildiri sunmuş, farklı dergilerde bilimsel ve aktüel makaleler yayımlamıştır.

Mitolojiden Sanata Hayvan İmgesi adlı kitabı, onun uzun bir araştırma sürecinden sonra kaleme aldığı özgün çalışmasıdır ve 2016 yılında Arkeoloji ve Sanat Yayınları tarafından basılmıştır. Kitapta eski çağlardan itibaren farklı toplumlar tarafından genellikle totem kabul edilmiş on beş farklı hayvan türünü ve o hayvanlara ait inançları, mitolojileri ele almıştır. Konuları anlatırken o hayvanların sembolize ettiği anlamları sanat eserleri üzerinden okuyucuya sunmuştur. Hayvanlar alfabetik olarak “Aslan, At, Ayı, Balık, Baykuş, Boğa, Geyik, Güvercin, Kartal, Keçi, Kedi, Koyun, Köpek, Kurt, Yılan” başlıkları altında sıralanmıştır.

Hayvanlar kendi içinde mitolojik olarak değerlendirilmiştir. Toplumlarda her hayvanın yeri ve anlamı farklıdır. Bu nedenle her hayvan Sümer kültüründen başlamak üzere Mısır, Hitit, Çin, Hint, Kelt, Kızılderili, Türk, Anadolu ve hatta semavi dinlerde (Musevi, Hristiyan ve İslam) bahsi geçen konular üzerinden değerlendirilmiştir.

Ana tanrıçanın koruyucusu aslanların farklı toplumlarda farklı anlatım çeşitliliği içinde ama benzer sembolik ifadelerle ele alındığı, atın mağara resimlerinden itibaren çok sevilen ve değer verilen bir hayvan olduğu, ayının özellikle Çin ve Kelt kültürlerinde değer verildiği, doğa ata olarak kabul görüldüğü boğa figürünün neredeyse tüm toplumlarda gücü sembolize ettiği, balığın ise bereketle ilgili sembolize edildiği kısaca belirtilmiştir. Diğer hayvanlarla ilgili mitolojik anlatımlar bu çerçevede incelenmiştir. İncelenen hayvanlar arasında en çok aslan, balık, boğa, kartal ve yılan gibi hayvanların totem olarak çok benimsendiği anlaşılmıştır. Konular görsellerle desteklenmiştir ve kitapta toplamda 249 adet fotoğraf kullanılmıştır. Bu da okuyucunun zihninde konunun anlaşılmasının daha kolay olmasını sağlamak ve mitolojinin sanata nasıl yansıdığını göstermektedir.

Akademik nitelikte yalnız bir dille yazılan kitabın; halk bilimi, halk edebiyatı, arkeoloji, sanat tarihi ve güzel sanatlar bölümlerinde okuyan öğrencilere faydalı olacağı inancındayım. Çünkü kitap, bilimsel araştırmalar yanında, çeşitli sanat eserlerindeki hayvan figürlerinin neyi sembolize ettiği konusunda genel kültürümüzü arttıracak özelliğe sahiptir. Bu açıdan eserin kütüphane ve araştırmacılar da başucu kitabı olarak bulunması gerektiği kanaatindeyim.